

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Кафедра музичної педагогіки та хореографії

ОП Хореографія. Народна хореографія
Спеціальність 024 Хореографія

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
**«Реальне і фантастичне у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська
відьма»: хореографічне бачення»**
Дегтяренко Каріни Олександрівни

Науковий керівник:

Олександр ПАРХОМЕНКО,

доцент, кандидат педагогічних наук

Рецензент:

Наталія ТЕРЕШЕНКО,

доцентка, кандидатка педагогічних наук

Допущено до захисту _____

в.о. завідувача кафедри музичної педагогіки та хореографії

доцент **Олена КОВАЛЬ** _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Теоретичні основи реалізації кваліфікаційної роботи «Реальне і фантастичне у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма»: хореографічне бачення».....	7
1.1 Містичні мотиви в українській літературі: функції та культурне значення.....	7
1.2 Життєвий шлях і творче становлення українського письменника XVIII-XIX століття Григорія Квітки-Основ'яненка.....	14
1.3 Візуалізація зла та містики: втілення образу відьми в українському мистецтві.....	18
Висновки до першого розділу	27
РОЗДІЛ 2. Художні особливості хореографічної постановки «Від долі не втечеш» у контексті кваліфікаційної роботи «Реальне і фантастичне у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма»: хореографічне бачення».....	30
2.1. Ідейно-тематичний аналіз хореографічного твору.....	30
2.2. Композиційно-архітектонічна будова хореографічного твору.....	33
2.3.Характеристика музичної основи та сценографія хореографічної композиції.....	37
Висновки до другого розділу	44
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	52

ВСТУП

Українська література XIX століття, немов віддзеркалення національного духу, постійно тримала рівновагу між реальним та фантастичним. Вона відображала непросту історичну долю нації, її фольклорні звичаї та традиції. Одним із перших творців сучасної української прози був Григорій Квітка-Основ'яненко, який у своїй повісті «Конотопська відьма» майстерно поєднав повсякденне козацьке життя з магічними елементами, формуючи особливий всесвіт, де реальність переплітається з міфологією.

Ця повість виконана у комічно-пародійній стилістиці, що не просто сатирично викриває недоліки тодішньої спільноти – пияцтво, забобонність, управлінську неспроможність. Вона занурює читача в атмосферу народних повір'їв про відьом, чортів і потойбічні сили. Письменник передавав лише український фольклор і побут, створюючи виразні літературні картини та комічно-пародійні, зворушливі чи жартівливі епізоди, де у словесних побудовах поставала сама Україна – природня, щира, світла й тепла.

Розмаїття художньої мови творів Григорія Квітки-Основ'яненка надихнули нас глибше проаналізувати фольклорні мотиви у його спадщині, обравши темою нашої кваліфікаційної роботи **«Реальне і фантастичне у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма»: хореографічне бачення»**.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у аналізі містичних мотивів в українській літературі та створенні балетмейстерської постановки «Від долі не втечеш» за мотивами твору Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма».

Завдання кваліфікаційної роботи:

- проаналізувати функції та культурне значення містичних мотивів в українській літературі.
- розглянути життєвий та творчий шлях Григорія Квітки-Основ'яненка.

- висвітлити втілення образу відьми в українському мистецтві.
- здійснити ідейно-тематичний аналіз хореографічної постановки «Від долі не втечеш»;
- розглянути композиційно-архітектонічну будову хореографічної постановки у контексті здійснення кваліфікаційної роботи «Реальне і фантастичне у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма»: хореографічне бачення».
- охарактеризувати музичну основу та сценографію хореографічного твору.

Практичне значення кваліфікаційної творчої роботи. Завдяки композиційному та сценографічному рішення хореографічна постановка «Від долі не втечеш» може бути представлена публіці на концертах, конкурсах, семінарах чи воркшопах. Художні, хореографічно-технічні, методичні та постановчі прийоми будуть цінними для балетмейстерів та дослідників хореографічного мистецтва. Виконавці, що залучені до танцювальної постановки, матимуть можливість підвищити свою технічну та акторську майстерність та набути цінного досвіду у роботі з балетмейстером-режисером.

Чітко простежується просвітницька та виховна роль кваліфікаційної роботи «Реальне і фантастичне у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма»: хореографічне бачення», що дає змогу знайомити молодь з книгою, яку рідко читають у школі, хоча це скарб української літератури. Танець дозволяє побачити людям, як художній твір набуває нового життя.

Апробація кваліфікаційної творчої роботи. Епізоди хореографічної композиції «Від долі не втечеш» була продемонстрована на ІХ Міжнародному дитячому та молодіжному фестивалі-конкурсі хореографічного мистецтва «Квітневі викрутаси» (Ніжин, 25 квітня 2025 року) та отримала Золотий диплом; на Гала-концерті «Танцюй серцем» Всеукраїнського хореографічного фестивалю «Покрова DANCE» (Ніжин, 1 листопада 2025 року), де отримала Золотий диплом.

Досвід реалізації матеріалів кваліфікаційної роботи відображений у доповідях на I Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Перспективи розвитку сучасного мистецтва хореографії» (Умань, 14 листопада 2024 р.) за темою: *«Історіографічний аналіз повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма» як першоджерела для хореографічної постановки»*; VII Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Мистецька освіта очима молодого науковця» (Ніжин, 28 листопада 2024 р.) за темою: *«Зв'язок твору Григорія Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма» з сучасними театральними виставами»*; XII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання мистецької педагогіки: сучасний стан, перспективи розвитку» (Хмельницький, 4 грудня 2024 р.) за темою: *«Містичні жіночі образи в українському хореографічному мистецтві»*; IX Мистецько-педагогічних читаннях пам'яті професора О. Я. Ростовського «Мистецька освіта України в епоху глобальних змін: гуманістичні горизонти» (Ніжин, 28 березня 2025 р.) за темою *«Повість Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма» як першоджерело хореографічної постановки: погляд сучасного балетмейстера»*; XII Всеукраїнській студентській науковій конференції «Мистецька освіта у контексті Євроінтеграційних процесів» (Умань, 20 березня 2025 р.) за темою: *«Використання містичних образів в українській літературі та хореографічному мистецтві»*; VIII Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Мистецька освіта очима молодого науковця» (Ніжин, 27 листопада 2025 р.) за темою: *«Візуалізація зла та містики: втілення образу відьми в українському мистецтві»*.

Опублікована стаття: Дегтяренко К. Візуалізація зла та містики: втілення образу відьми в українському мистецтві. *Проблеми мистецької освіти та виконавства*: збірник науково-методичних статей / за ред. Ю. Ф. Дворника та О. В. Коваль. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2025. Вип. 15. DOI 10.31654/. С.106-110.

Структура та обсяг пояснювальної записки. Пояснювальна записка складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (33 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи – 57 сторінок, з них основного тексту – 49 сторінок.

**РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи реалізації кваліфікаційної роботи
«Реальне і фантастичне у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська
відьма»: хореографічне бачення»**

***1.1 «Містичні мотиви в українській літературі: функції та
культурне значення»***

Містичні образи в українській літературі виступають важливим складником національної художньої традиції та культурної пам'яті. Вони формувалися на перетині язичницьких вірувань, християнських догматів та фольклорної спадщини, що зумовило появу уявлень про надприродне, боротьбу добра і зла, взаємодію людини з невидимими силами. Ці образи не обмежуються декоративною функцією, а виконують глибоко соціокультурну і пізнавальну роль, відображаючи колективні страхи, моральні норми та символічні уявлення про світ.

Типологія надприродних образів включає духів, демонів, привидів, відьом та інші фантастичні постаті, які в художньому тексті поєднують реальне і потойбічне. Такі образи дозволяють літературі створювати умовний простір, де реальне і фантастичне взаємодіють, а читач отримує можливість осмислити невидимі сили, що впливають на життя людини. Містичне виконує функцію морального регулятора, адже через його символіку передаються уявлення про добро, зло, справедливість та відповідальність [15].

Порівняльний аналіз із європейською літературною традицією показує, що містика в українському контексті була більш інтегрована у повсякденне життя та селянський світогляд. У західноєвропейській літературі надприродне частіше асоціювалося з естетичними або філософськими пошуками, тоді як українська традиція поєднувала його з ритуалами, обрядами та моральними нормами, формуючи своєрідний культурний код. Цей код забезпечує зв'язок між колективною пам'яттю народу, його історією та художньою традицією [9].

Потойбічні мотиви та надприродні елементи займають важливе місце в українській літературі XIX-XX століть, виконуючи багатофункціональну роль: художню, символічну, психологічну та етнографічну. Містика у творах українських письменників забезпечує глибину художнього твору, дозволяє досліджувати соціальні, моральні та психологічні аспекти життя героїв, а також відтворює культурний код українського суспільства.

Елементи потойбічного світу виконують у творах кілька взаємопов'язаних функцій. Перш за все, художня функція полягає у створенні напруженої, атмосферної композиції. Надприродні явища, містичні персонажі та символічні події підсилюють драматичний ефект твору та формують атмосферу невизначеності й таємничості, що сприяє емоційному залученню читача. Наприклад, у повісті Григорія Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма» загадковий образ відьми підсилює комічну, але водночас напружену атмосферу взаємодії персонажів [13].

Не менш важливою є символічна функція містики, коли надприродні образи стають метафорами соціальних, моральних або духовних проблем. Відьми, духи та чаклуни у творах М. Коцюбинського, О. Кобилянської та Л. Українки символізують моральний вибір героїв, внутрішні конфлікти, духовні та психологічні проблеми, а також універсальні цінності, такі як любов, справедливість і гармонія з природою.

Третя – психологічна функція. Таємничі елементи допомагають передати внутрішні переживання персонажів, демонструючи боротьбу свідомого і підсвідомого, страхи, сумніви, духовні кризи. Так, у творчості О. Кобилянської надприродне слугує способом символізувати внутрішній конфлікт та моральне переродження героя [4].

Четверта – етнографічна та культурна функція містики. Через надприродне автори передають народні вірування, легенди, обряди та прикмети, відтворюючи історико-культурний контекст епохи. Містичні мотиви у творах М. Гоголя, П. Куліша та Г. Квітки-Основ'яненка органічно

поєднуються з реалістичними побутовими деталями, що підкреслює автентичність українського народного світогляду і культурної традиції [6,32].

У процесі створення нашої кваліфікаційної роботи ми дослідили, що розрізняють п'ять типів містичних елементів надприродних образів в українській літературі, які виконують як художню, так і символічну функцію.

Перш за все, це надприродні персонажі – відьми, чаклуни, духи, мавки, примари та інші істоти, що походять із народних вірувань та фольклору. Вони можуть бути центральними для сюжету, як у «Конотопській відьмі», або символічними, як у «Лісовій пісні», де лісові духи демонструють моральні та духовні аспекти розвитку персонажів.

До другого типу належать місця з містичною символікою: ліси, болота, печери, старі хати, церкви та кладовища. Ці локації підкреслюють таємничість, небезпеку або духовну трансформацію героїв. Наприклад, у повісті Коцюбинського «Тіні забутих предків» гуцульський ліс стає не лише середовищем для розвитку сюжету, а й символом духовного світу героїв [4].

Третій тип – містичні предмети та артефакти: амулети, талісмани, магичні книги, обряди та прикмети, які наділяються надприродними властивостями і передають психологічний стан дійових осіб. У творах Кобилянської надприродні предмети виступають метафорою внутрішнього світу персонажів.

Четвертий тип – природні явища як містичні знаки. Погода, туман, буря, нічні звуки, місяць або зорі часто символізують втручання надприродного у життя героїв, створюючи драматичну напругу та психологічний ефект. У збірці М. Гоголя «Вечори на хуторі біля Диканьки» туман і буря використовуються для посилення містичного ефекту та контрастів [5,66].

П'ятий тип – символічні та метафоричні образи, коли надприродне стає засобом відображення моральних, соціальних або психологічних проблем. Наприклад, у В. Винниченка у «Сонячній машині» ірраціональні елементи символізують духовні кризи героїв та моральну невизначеність .

Містика в українській літературі слугує не лише як декоративний елемент, але й як засіб осмислення культурних традицій, психологічних конфліктів та моральних дилем, забезпечуючи глибину художнього твору та його культурний код. Так, Г. Квітка-Основ'яненко у повісті «Конотопська відьма» органічно поєднує реалістичне відтворення життя містечка Конотоп із народними віруваннями та легендами про відьом.

Загалом, повість Григорія Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма» (1833-1837) посідає особливе місце серед перших творів оригінальної української прози й слугує яскравим прикладом бурлескно-гротескного письма. Події розгортаються в місті Конотоп у XVIII столітті. Головним персонажем є сотник Микита Уласович Забр'юха, котрий постає карикатурно-комічною фігурою, що втілює забобонність, неосвіченість та жагу до влади.

Під впливом писаря Пистряка та козацької старшини, він розпочинає справжнє полювання на відьом, наслідком якого стає жорстке «випробування водою» невинних жінок. Ключовою фігурою стає Явдоха Зубиха – літня жінка, мешканка Конотопу, яка є вродженою відьмою.

Її образ став носієм народних уявлень про відьму, яка володіє знаннями про користь і шкоду трав, лікує й проклинає, викликаючи водночас страх і повагу. Другорядними героями цієї повісті постає козацька еліта, духовенство й прості люди, що уособлюють в собі осліплення та моральне спотворення суспільства [14,192].

Образ відьми у творі стає центральним містичним елементом, який виконує кілька функцій одночасно: сатиричну, психологічну та символічну. Через надприродне автор показує забобони та страхи місцевого населення, підкреслює моральні конфлікти та соціальні відносини. Крім того, Квітка-Основ'яненко зберігає етнографічну точність у зображенні побуту та мови персонажів, що робить містичні елементи ще більш переконливими та правдоподібними [22].

Інший видатний український письменник Михайло Коцюбинський у повісті «Тіні забутих предків» глибоко інтегрує гуцульський фольклор та

легенди про духів лісу. Містичні елементи у творі виконують психологічну та символічну функцію, створюючи атмосферу напруженості та емоційної глибини.

Взаємодія людини і природи через призму потойбічних явищ підкреслює гармонію та конфлікт між героями та навколишнім світом. У творі присутні як надприродні образи (духи, примари, провісники), так і магичні символи природи, які впливають на сюжетний розвиток та внутрішній стан персонажів [5,67].

Видатна представниця модернізму Ольга Кобилянська у оповіданні «Valse melancolique» звертається до потойбічної символіки з метою візуалізації духовних та психологічних станів персонажів. Надприродне у творі виступає метафорою боротьби свідомого і підсвідомого, трансформації особистості та впливу соціально-морального середовища на індивідуум. Через містичні елементи письменниця підкреслює психологічну складність героїв, розкриває їхні внутрішні переживання та моральні дилеми, що робить твір багат шаровим і символічним.

Леся Українка у драмі «Лісова пісня» створює художній всесвіт у якому подано фольклорні уявлення про мавок, лісових духів та чаклунок. Надприродне у творі органічно інтегровано з реалістичними характерами та психологією персонажів. Містика тут слугує для філософського осмислення життя і смерті, духовних цінностей, морального вибору та пошуку гармонії людини з природою. Через таємничі образи авторка передає символіку життя, любові, страждання та моральних принципів, створюючи глибокий емоційний та символічний зміст твору [22].

Володимир Винниченко у творах «Сонячна машина» та «Щоденник» використовує містичні та психологічні елементи для зображення духовних пошуків героїв та їх моральної невизначеності. Надприродне виступає як символ внутрішньої кризи та складності соціального життя, дозволяючи глибше аналізувати психологію персонажів і їхній духовний розвиток. Митець

вміло поєднує реалістичні елементи та містичні образи, що робить його твори багатовимірними і психологічно насиченими.

Павло Загребельний у романі «Диво» інтегрує надприродні мотиви для посилення драматичного та психологічного ефекту. Фольклорні вірування та легенди стають символами моральних проблем, духовних і соціальних конфліктів сучасного суспільства. Містичні елементи у його творчості сприяють глибшому втіленню культурного коду та національної самобутності, підкреслюючи зв'язок минулого та сучасного у художньому творі [22].

Іван Нечуй-Левицький у повісті «Кайдашева сім'я» використовує елементи народних вірувань і прикмет для створення містичного контексту та підкреслення моральних і соціальних аспектів конфліктів у родині. Автор вміло поєднує реалістичні деталі з елементами ірраціонального, що надає побутовим сценам символічного змісту.

Петро Куліш у творах «Чорна рада» та «Маруся» вводить народні легенди та вірування, зокрема чаклунство та магичні елементи, для посилення драматичного напруження і створення історичного контексту. Містичні образи слугують символами моральних проблем героїв та соціальної нерівності, поєднуючи реалістичне зображення подій із символічною складовою

Микола Гоголь у збірці «Вечори на хуторі біля Диканьки» широко використовує український фольклор та забобони, відтворюючи магичну атмосферу села. Надприродне поєднується з реалістичними описами, створюючи контрасти комічного, морального та психологічного характеру. Гоголь демонструє, як містика відображає суспільні настрої, народні вірування та соціальні конфлікти, підкреслюючи символічний і художній ефект твору [5,66].

Порівняння з європейською літературою показує, що українська традиція має як спільні, так і унікальні риси. Так, європейські автори, такі як Едгар Аллан По, Мері Шеллі та Брем Стокер, використовували містичні

мотиви для створення готичної атмосфери, психологічного страху та дослідження моральних дилем.

Водночас українські письменники синтезують надприродне безпосередньо у побут і культурний контекст, поєднуючи реалістичні описи з містичними елементами, що формує багатогранну художню тканину твору. Надприродне в українських творах виконує комплексну функцію: воно органічно поєднується з реалістичним зображенням, підкреслює психологічні, моральні та соціальні аспекти та водночас відтворює етнографічні традиції, зберігаючи національну культурну ідентичність [5,68].

Таким чином, містичні елементи в українській літературі характеризуються комплексністю та багатофункціональністю: вони охоплюють персонажів, місця, предмети, природні явища та символи, органічно інтегруються в художній простір, формують психологічну та моральну структуру твору, відображають культурний код нації та водночас демонструють унікальність української літературної традиції порівняно з європейською.

У своїй балетмейстерській постановці я намагалася засобами хореографічного мистецтва передати містичні мотиви, закладені у творі Григорія Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма». Головною метою було не відтворити сюжет буквально, а передати емоційну атмосферу, напругу та протистояння духовного і земного. За допомогою руху, ритму й пластики я прагнула створити відчуття таємничості, сили природи та внутрішньої енергії, що формує емоційний фон хореографічної композиції.

1.2 Життєвий шлях і творче становлення українського письменника XVIII- XIX століття Григорія Квітки-Основ'яненка

Григорій Федорович Квітка-Основ'яненко (1778-1843) є однією з ключових постатей української класичної літератури та визначним громадським діячем початку XIX століття. Народившись у родині освіченого

дворянина, він отримав ґрунтовну освіту, яка поєднувала класичні гуманітарні дисципліни, історію та філософію, а також практичні знання з культури та соціальних наук. Освіта сприяла розвитку його критичного мислення, глибокого спостереження за навколишнім світом та зацікавленості національними традиціями, що згодом стало основою для творчої діяльності письменника [6,33].

Особливу роль у формуванні світогляду Квітки-Основ'яненка відіграло соціокультурне середовище Харкова та Полтавщини. Тут він мав змогу спостерігати побут українських селян та міщан, слухати народні перекази, легенди та байки, брати участь у культурних заходах і спілкуватися з освіченими колами тогочасного суспільства. Ці спостереження визначили його прагнення відтворювати побут, психологію та моральні цінності героїв у художніх творах, поєднуючи соціально-побутову реалістичність з сатиричним аналізом.

Квітка-Основ'яненко активно розвивав свою писемницьку діяльність. Його творчість охоплює повісті, оповідання, комедії та публіцистику. Серед ключових повістей виділяються «Конотопська відьма», «Маруся», «Сердешна Оксана», «Пан Халявський» та «Мертвецький Великлень» у яких поєднуються реалістичне зображення українського побуту, соціальна сатирична оцінка людських вад та народні вірування [4]

У жанрі соціально-побутової комедії письменник продемонстрував глибоке розуміння характерів і соціальних взаємин у творах «Сватання на Гончарівці» та «Приезжий из столицы, или Суматоха в уездном городе», де яскраво проявляються як гумористичні, так і драматичні риси персонажів, а також критика бюрократичних і суспільних недоліків) [5,68].

Ключове місце в літературній спадщині письменника займає повість «Конотопська відьма», яка поєднує соціально-побутову сатиру, народні вірування та гумор. Натхненням для її створення стали численні легенди та перекази про відьом, зібрані автором у Харківському регіоні та навколишніх селах, а також історії про місто Конотоп і його мешканців.

Письменник майстерно змальовував обряди, зокрема ворожіння й заклинання, що наділило твір рисами готичної літератури. До того ж, Квітка-Основ'яненко звернувся до цієї теми раніше, ніж вона привернула увагу інших дослідників XIX століття.

Письменник зміг іронічно змалювати суспільство, занурене в оману забобонів, яке шукало винних у «відьмах» і навіть у природних явищах, таких як посуха. Одним із методів перевірки, чи є підозрювана жінка відьмою, був ритуал перевірки істини – зв'язування та занурення у воду: якщо жінка тонула, це свідчило про її невинність, але життя їй уже не повернути.

З тонкою іронією змальовано свавілля та недолугість козацької старшини, яка на той час уже втратила свою незалежність. Слід підкреслити, що кожен розділ повісті починався словами «смутий і невеселий», які набули статусу крилатих. «Конотопська відьма» [3].

Повість «Конотопська відьма» віддзеркалює суспільні настрої й водночас розкриває можливості української прози початку XIX століття виходити за межі суто етнографічних описів. У ній поєднуються гумор, іронія, фольклорні сюжети й містика, що формує оригінальну модель ранньої української повісті. На прикладі цього твору простежується, як Квітка-Основ'яненко створює нову жанрову систему, яка згодом стане фундаментом для розвитку національної літератури.

Поєднання побутового і містичного пластів у художньому тексті дозволяє розглядати письменника не лише як сатирика, а й як новатора, котрий відкрив можливості української мови для відтворення складних ідей та образів. Цей аспект його творчості підкреслює роль Квітки-Основ'яненка у формуванні літературного процесу та в утвердженні національної культурної традиції.

У вітчизняному літературознавстві постать Григорія Квітки-Основ'яненка займає ключове місце, оскільки саме він вважається засновником української художньої прози та одним із перших творців національної літературної мови. Його діяльність стала важливим етапом

переходу української літератури від усної традиції та бурлескно-етнографічних зразків до повноцінних прозових жанрів.

Сучасні дослідження підкреслюють, що Квітка-Основ'яненко започаткував системний розвиток української повісті, продемонструвавши спроможність української мови бути виразником складних художніх ідей та тем. Його творчість не обмежувалася етнографічними мотивами – навпаки, він інтегрував елементи європейських літературних традицій, поєднавши їх із національною фольклорною основою.

Зокрема, у повісті «Конотопська відьма» поєднуються гумористично-сатиричні та містично-фольклорні елементи, що відображає своєрідний синтез раціонального та ірраціонального начал у світогляді українського суспільства [17].

У сучасному науковому дискурсі Квітку-Основ'яненка розглядають не лише як автора-сатирика, але й як культурного діяча, котрий заклав підґрунтя для утвердження національної ідентичності через художнє слово. Дослідниця Л. Масенко наголошує, що саме Квітка виступив основоположником прозових жанрів української літературної мови, довівши її рівноправність із європейськими літературами [24].

Також варто зазначити, що навіть у XXI столітті його спадщина залишається актуальною: у творах письменника простежуються коди української культури, пов'язані з народними традиціями, містичними образами та моральними засадами, які й досі викликають зацікавлення літературознавців і читачів.

Поглиблений аналіз творчої спадщини Григорія Квітки-Основ'яненка дозволяє простежити тісний взаємозв'язок між його літературними ідеями та громадською позицією. Його художні тексти відображають не лише естетичні принципи доби, але й морально-етичні та соціальні орієнтири, що формувалися під впливом культурного середовища початку XIX століття.

У своїй діяльності Квітка послідовно поєднував літературну творчість із суспільним служінням, розглядаючи слово як інструмент виховання

національної свідомості й морального вдосконалення людини. Ця єдність мистецького та громадського начала визначила його як постать, що не лише започаткувала українську реалістичну прозу, а й стала символом культурного пробудження нації [22].

Його життєвий шлях засвідчує гармонійне поєднання творчого пошуку, освітньої діяльності та патріотичного служіння, що дозволяє розглядати Квітку-Основ'яненка не лише в контексті літературної історії, а й як ключову постать у становленні українського інтелектуального середовища першої половини XIX століття.

Крім літературної діяльності Квітка-Основ'яненко активно займався громадською діяльністю та підтримував культурні ініціативи. Він підтримував контакти з іншими українськими письменниками, був учасником літературних салонів і гуртків, що сприяло поширенню національної літератури та інтеграції народних традицій у художній текст. Соціально-культурне середовище, в якому він функціонував, визначало тематичний та стилістичний спектр його творів, сприяючи розвитку української прози та театру

Особисті погляди Квітки-Основ'яненка, його моральні та етичні переконання, відображені у творах і публіцистиці, підкреслюють важливість людської порядності, морального вибору та поваги до традицій. Ці принципи формували не лише тематику його творів, а й спрямованість його громадських ініціатив, що робить його біографію цілісним відображенням взаємозв'язку життя, культури та творчості [22].

Таким чином, біографія Григорія Квітки-Основ'яненка включає комплексні аспекти його життя: освіту, соціокультурне середовище, літературну та публіцистичну діяльність, громадську активність та особисті переконання. Його творчість, особливо повість «Конотопська відьма», сюжет якої ми поклали в основу нашої хореографічної постановки у контексті кваліфікаційної роботи, демонструє синтез народної культури, соціальної сатири та художньої майстерності, що робить твір важливим для дослідження української літератури та культури початку XIX століття.

1.3 Візуалізація зла та містики: втілення образу відьми в українському мистецтві

Містика в українському кінематографі є однією з найхарактерніших проявів художньої творчості, яка поєднує елементи народного бачення, міфологічного мислення та психологічної аргументації. Вона має не лише естетичну мету, але й є способом мислення про національну свідомість, через яку потойбічне служить метафорою для пояснення внутрішнього досвіду окремої особи та спільного життя.

Хоча в західному кіно містика сильно експлуатується як жанровий прийом з елементами фантастики або жахів, українська кінотрадиція приводить до образного пояснення чогось надприродного. Саме тому містичні образи в українських фільмах переплітаються з моральністю, історією і філософією; вони відображають духовну пам'ять нації та складний менталітет персонажів [7].

Інтерес до надприродного, пошук причин відхилень від звичайної реальності та спроби відмежувати дійсне від нереального породили національну кінотрадицію, в якій надприродне не тільки є елементом, але й відкриває простір.

Загалом українська культура схиляється до «дивного», як це втілено в творах М. Гоголя, Л. Українки, І. Котляревського та багато інших. Такий своєрідний погляд на життя, відображений у літературі, природно перейшов у кінематографічну мову, ставшим підґрунтям формування оригінальної містичної школи.

Надприродне в українському кіно можна простежити ще з перших десятиліть ХХ століття. Тоді режисери часто використовували демонів, духів і всяку нечисту силу, щоб показати вічну боротьбу добра і зла. Але справжній прорив стався у 1960-х роках, коли відбулося культурне відродження, у кіномистецтві виникла нова хвиля містичної романтики.

Фільм «Тіні забутих предків» Сергія Параджанова 1964 року буквально відкрив нову епоху, де з'являється постать чарівника, який є божеством у цьому світі і порушником порядку. Через цю постать Параджанов показує, як глибоко люди вірили у те, що природа жива, що вона дихає, циклічно вмирає й відроджується, і що людина – лише маленька частина цього великого, таємничого кола [3].

У творчості Ю. Ілленка у кінострічках «Вечор на передодні Івана Купала» (1968) і «Лісова пісня. Мавка» (1983) народна демонологія органічно поєднується з поетичною естетикою українського кіно. Тут надприродне не означає страх, а натомість виступає художнім способом осмислення морального вибору, внутрішніх суперечностей і прагнення до гармонії, що лишається недосяжною. Образи злих сил, духів, відьом і лісовиків відображають внутрішній світ людини, так як обрядові ритуали набувають глибшого філософського змісту.

З іншого боку, почали поєднувати кіновиробництво з містичним формами зображення, оскільки всі вони належали до спільного культурного простору. Так, розпочалася епоха екранізацій творів Гоголя — «Пропала грамота» (1973, режисери Б. Івченко, І. Миколайчук) та «Вій» (1967, режисер К. Єршов). Ці демонологічні персонажі у фільмах – відьми, чорти, русалки – є не лише фольклорними постатями, але й сильними символами добра і зла [1].

Жіночі персонажі у таких фільмах характеризуються неоднозначністю: краса поєднується з небезпекою, чуттєвість з таємничим. Панночка у повісті М. Гоголя «Вій» є втіленням архетипу рокової жінки, водночас її краса пов'язана зі смертю та стає символом спокуси та загрози. Саме така глибина українського містичного кіно, що розмиває межі між життям і смертю, потворним і прекрасним, земним і божественним.

На початку XXI століття містичні мотиви в українському кіно отримали нове звучання. У них традиційні образи об'єднані із сучасними темами й проблемами. Зокрема, у «Конотопській відьмі» відьма вже не просто героїня фольклору, а стає справжнім символом жіночої сили і витривалості.

Такий підхід демонструє, що сучасний український містицизм переходить від етнографічних сюжетів до глибших соціальних і філософських тем. Надприродне вже не лякає, а навпаки допомагає людині пізнати себе, очиститися й знайти зв'язок між минулим і теперішнім [2].

Перша телевізійна екранізація повісті Григорія Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма» була зроблена студією «Укртелефільм» в 1987 року. Режисерами виступили Ігор Афанасьєв та В'ячеслав Бунь. Ця постановка стала першою, що поєднала елементи театральної вистави з телевізійним форматом. Поява адаптованого сценарію наприкінці 1980-х років відповідала загальній тенденції до поєднання театру та екранного мистецтва, що набувало популярності в цей період.

Комедійно-сатирична традиція також присутня в телефільмі, зберігаючи у стилі близьку вірність до оригіналу автора. Режисери фільму зосередили увагу на побутових і сімейних конфліктах, поданих з елементами перебільшення та фантазії. Вони не робили відьму надто страшною, а радше наголосили на соціальних проблемах і висміяли людські вади, як це робив сам Квітка-Основ'яненко.

Усе це прагнення до впорядкування створило певний баланс між творчими намірами митців і впливом обмежень, властивих тій добі. У результаті фільм став не лише актуальним, а й підкреслив темні, «диявольські» мотиви, присутні в творах Квітки-Основ'яненка [25].

Іншими словами, відьма тут не лише істота надприродного походження; вона також символізує народні забобони, страхи та уявлення про мораль і людську природу. Тим часом ми можемо сказати, що театр намагався передати ці ідеї на екрані. Характерною особливістю постановки було те, що було збережено всі риси традиційного театрального вираження, тоді як самі актори працювали у творчій, дослідницькій формі акторської майстерності.

Актори були вбрані в автентичні костюми, схвалені етнографами, говорили сільськими діалектами, і сам драматург вигадав сцени так, що вони були близькими до глядачів. А через статичну камеру, невеликий простір і

особливу побудову кадрів фільм набув вигляду телевізійного театру – характерного для мистецького стилю пізнього радянського періоду.

Постановка 1987 року виконувала кілька важливих культурних функцій. По-перше, вона стала інструментом популяризації творчої спадщини Г. Квітки-Основ'яненка, забезпечивши широке охоплення глядацької аудиторії завдяки телебаченню.

По-друге, фільм відображав риси пізньорадянської культури, для якої були характерні зростання інтересу до національної класики, української мови та народної автентики. По-третє, фільм утвердив нове бачення образу відьми – не як демонологічної постаті, а як культурного символу, через який можливо осмислювати соціальні проблеми та моральні суперечності епохи [25].

Сучасна екранізація повісті Григорія Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма», створена у 2024 році, оголошена як перша повнометражна версія цього твору в історії українського кіно. Режисером фільму є Андрій Колесник, сценарій написав Ярослав Войцешек, а продюсеркою виступила Ірина Костюк. Жанр фільму визначається як містично-іронічна драма з елементами чорної комедії, де історичний сюжет поєднується з сучасними кінематографічними прийомами.

У сюжеті збережено основні мотиви первісного твору, проте відбулися значні зміни в драматургії та характері персонажів. Особлива увага зосереджена на темі колективної безвідповідальності та абсурду влади, що надає фільму відповідний соціально-політичний відтінок.

Критики зазначають, що стрічка демонструє прагнення переосмислити український літературний канон через призму сучасної історичної пам'яті й воєнного досвіду; сатиричні образи і «сміхова культура» слугують інструментом осмислення національної ідентичності.

Прем'єра пройшла 22 серпня 2024 року в українських кінотеатрах, а пізніше фільм також з'явився на платформі Netflix, що дозволило суттєво розширити його міжнародну аудиторію. Вихід української літературної екранізації на глобальному стримінговому сервісі вчені та кінокритики

розглядають як прояв поступової інтеграції національного культурного продукту у світовий аудіовізуальний простір [23].

Реакція української преси на фільм була неоднозначною. Частина критиків високо оцінила спробу адаптації класичного тексту, відзначивши вдалі сатиричні акценти й оновлене трактування образів, в той час як інші критикували її за «байрактарщину» та надмірну прямолінійність у поданні персонажів. Ця різниця відгуків демонструє, що сприйняття української літературної класики на екрані залишається складним процесом – між прагненням зберегти автентичність першоджерела та бажанням надати йому нових мистецьких форм [18,83].

Після кінематографічного переосмислення «Конотопської відьми» митці закономірно звернулися до інших форм сценічного втілення цього твору. Інтерес до його музично-театральної адаптації зумовлений самою природою повісті Григорія Квітки-Основ'яненка, у якій поєднано комічне, драматичне й фольклоре начала. Динамічний сюжет, ритм народного мовлення та яскраві характери персонажів створюють сприятливі умови для музичного й хореографічного осмислення тексту.

Тому, перехід від кіно до театру став не лише логічним етапом розвитку мистецької рецепції твору, а й проявом ширших тенденцій сучасної української культури – прагнення поєднати традиційне й новаторське, поєднуючи національну спадщину з елементами сучасного сценічного шоу.

У цьому контексті особливу увагу привертає мюзикл Одеського Національного академічного театру музичної комедії імені М. Водяного, котрий став першою масштабною спробою музично-театральної адаптації класичної повісті у новітній культурній. Першою масштабною сучасною сценічною адаптацією повісті Григорія Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма» у форматі музичного театру став однойменний мюзикл, поставлений у 2018 році на сцені Одеського Національного академічного театру музичної комедії імені М. Водяного.

Постановчий задум успішно втілив Георгій Ковтун – режисер, відомий своїми експериментальними підходами до сценічного мистецтва, які поєднують традиційну українську естетику з елементами сучасного шоу. Музику до вистави написав Олексій Петухов, а лібрето створила Ольга Сєдова, зберігши структуру оригінального твору й водночас надавши йому більшої динаміки та сучасного звучання [11].

Мюзикл вирізняється жанровим синтезом: поєднанням музично-танцювальних елементів, сатиричної комедії та видовищної сценографії. Такий підхід відповідає природі оригінального тексту, який поєднує фольклорні, містичні та гумористичні мотиви, і водночас розкриває потенціал сучасного музичного театру як засобу інтерпретації класики.

У постановці збережено ключові сюжетні лінії твору – критику забобонів, соціальної нерівності та козацького управління. Проте ці теми подано у більш динамічній та видовищній формі, що робить виставу зрозумілою й цікавою для широкої аудиторії. Використання сучасних хореографічних прийомів, мультимедійних проєкцій та естрадного звучання надало класичній повісті нового сценічного виміру, зробивши її актуальною для глядача XXI століття [12].

Новий етап сценічного осмислення повісті Григорія Квітки-Основ'яненка відбувся у 2023 році, коли Національний академічний драматичний театр імені І. Франка представив виставу «Конотопська відьма» у постановці Івана Уривського. Ця режисерська інтерпретація поєднала традиційні принципи драматургії з новітніми сценічними технологіями – використанням мультимедійних ефектів, музичних вставок та динамічного світлового дизайну.

Постановка вирізнялася глибоким змістом і сучасним трактуванням класичного твору. Режисер зосередив увагу на внутрішніх конфліктах персонажів, водночас загострюючи проблематику влади, її безвідповідальності та соціальної деградації. Уривський надав твору

виразного соціального звучання, що зробило його актуальним в реаліях сьогодення.

Вистава викликала жваву реакцію публіки та значний резонанс у медіапросторі. Відеофрагменти з неї набули популярності в TikTok, зібравши мільйони переглядів, що свідчить про успішне поєднання класичної літератури з елементами сучасної цифрової культури [10].

Наступним кроком у музично-театральному втіленні твору стала прем'єра мюзиклу Київського Сучасного Театру (2024), створеного за мотивами «Конотопської відьми». Ця постановка стала спробою поєднати автентичні українські фольклорні мотиви із сучасними сценічними засобами – електронною музикою, інтерактивними візуальними ефектами та елементами перформативного мистецтва [16,38].

Мюзикл вирізнявся гастрольною активністю – його демонстрували не лише на українських сценах, а й у кількох європейських країнах, де постановка отримала позитивні відгуки як серед української діаспори, так і серед місцевої публіки. Особливістю постановки стало залучення глядачів до дії, що створювало ефект спільної творчості й показувало відкритість сучасного театру. Такий формат дозволив по-новому актуалізувати текст Квітки-Основ'яненка, підкресливши його головні теми – влади, забобонів, людської жадібності та сили кохання.

Сучасні мюзикли та театральні інтерпретації повісті «Конотопська відьма» демонструють різні підходи – від традиційно комедійних до сучасних музично-візуальних експериментів. Вони відіграють важливу роль у процесі осучаснення української класики. З одного боку, знайомлять молодь із літературною спадщиною, а з іншого – показують український театр як частину європейської культурної сцени [20].

Завдяки цим мистецьким проектам «Конотопська відьма» залишається актуальною в сучасній культурі, отримуючи нові смисли й форми. Це допомагає утвердити її як важливий символ української культурної ідентичності.

Логічним розвитком сприйняття «Конотопської відьми» став розвиток від театру й кіно до актуальних музичних форматів. Якщо сценічні та кінематографічні постановки зосереджували увагу на сюжетно-драматичній і соціально-сатиричній складових, то музичні й аудіовізуальні проекти розкривають глибші емоційні й символічні сторони образу відьми [4].

У сучасному мистецтві цей образ виходить за межі літературного контексту, набуваючи універсального значення – як метафора жіночої сили, внутрішньої свободи та зв'язку з прадавньою культурною пам'яттю. У музичних і цифрових інтерпретаціях відьма постає вже не демонічною істотою, а носієм духовної енергії народу, що продовжує жити у звуках, ритмах і візуальних образах сучасного мистецтва.

У сучасному культурному просторі образ відьми набуває нових інтерпретацій, розгортаючись у музичних, аудіовізуальних і цифрових форматах, що підкреслює його адаптивність і багатогранність як архетипу. Яскравим прикладом такого оновлення є музичний проєкт «Конотопська Відьма», який у 2020-х роках представив альбом «Магія ночі».

Композиції, зокрема «На крилах сну до таємничих країв», «Зілля», «На болотах», створюють містичний звуковий простір, натхненний фольклорним уявленням про магію, природу й ніч як сферу потойбічного. У цьому музичному контексті образ відьми стає символом таємничої жіночої сили та зв'язку з давньою культурною пам'яттю [20].

Не менш показовою є музична інтерпретація у вигляді саундтреку «Пташка» у виконанні Злати Огневич для кінофільму «Конотопська відьма» (2024). У цьому творі образ відьми постає не лише як втілення магічного чи демонологічного начала, а як метафора жіночої стійкості, духовної сили та відродження. Поєднання етнічних мотивів із сучасними музичними аранжуваннями створює синтез традиційного й сучасного, що відображає сучасну тенденцію до переосмислення народних архетипів у межах новітнього українського мистецтва [19].

Обидві форми мистецького відтворення взаємодіють між собою, утворюючи спільний культурний простір, у якому фольклорний архетип перетворюється в універсальний художній символ. Такий синтез дозволяє не лише зберігати народні уявлення про відьму, а й осучаснювати їх, відображаючи актуальні соціальні, психологічні та естетичні тенденції українського мистецтва XXI століття.

У сучасному українському образотворчому мистецтві постать Конотопської відьми переосмислюється крізь призму сучасної естетики, набуваючи нових значень і символічних відтінків. Художники поєднують елементи фольклору з сучасними техніками, надаючи образу відьми якості гармонії, внутрішньої сили й духовної незалежності. У таких інтерпретаціях відьма постає не як уособлення зла, а як метафора жіночої природи, її інтуїції та зв'язку з природним і духовним світом.

Показовим прикладом сучасного мистецького трактування є картина Валерії Макаренко «Конотопська відьма», виконана у техніці розмальовки по номерах. Центральна фігура жінки, оточена природними символами – болотом, травами, нічним небом. Вона уособлює гармонію з природою та прадавніми знаннями. Такий підхід перегукується з традиційним народним уявленням відьми як посередниці між світом людей і надприродним [8].

Різні митці звертаються до цього образу у своїй творчості, інтерпретуючи його в різних стилях – від реалістичних до абстрактних. Використання етнографічної символіки (віночки, зілля, півмісяць, вода) сприяє відтворенню глибинних культурних смислів і збереженню зв'язків із народною традицією. У такому контексті відьма виступає не просто демонологічним персонажем, а складним культурним знаком, який об'єднує минуле і сучасне .

У фольклорі відьма традиційно асоціюється з магічними знаннями, природною мудрістю та духовною силою. Сучасні наукові дослідження підтверджують, що цей архетип зберігає свою актуальність завдяки здатності

відображати соціокультурні зміни та інтегруватися у нові форми мистецького висловлювання[21].

Таким чином, багатогранність образу Конотопської відьми посідає особливе місце в українській культурі, поєднуючи в собі літературні, музичні, театральні та візуальні традиції. Його багатогранність і символічна глибина забезпечують постійне оновлення змісту в сучасному мистецтві.

Саме ця символічна й емоційна насиченість образу стала ідейною основою нашої хореографічної постановки, у якій через рух, пластику та динаміку тіла передано внутрішній світ відьми – як жіночого начала, поєданого з природними стихіями, свободою та таємничою енергією.

Постановка прагне не відтворити сюжет повісті буквально, а розкрити її міфопоетичну сутність: боротьбу між світлом і темрявою, духовним і тілесним, людським і надприродним. Таким чином, танець стає формою сучасної інтерпретації українського архетипу, продовжуючи його життя у просторі сценічного мистецтва.

Висновки до першого розділу

1. Проаналізовано, що містичні мотиви в українській літературі XIX-XXI століть є унікальним художнім явищем, що поєднує фольклорну традицію з виразною сатиричною енергією. Вони виконують чотири головних функцій: художню (створення напруженої атмосфери та драматургії), символічну (метафоризація моральних, соціальних і психологічних конфліктів), психологічну (візуалізація внутрішніх криз і підсвідомих страхів) та етнографічну (збереження народних вірувань та обрядів). До містики належать надприродні персонажі (відьма, духи), місця (ліс, болото), предмети, природні якища та символічні метафори.

Саме у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма» якнайкраще розкривається бурлескно-пародійний стиль через образи відьми, елементи шабашу та нечистої сили, які водночас висміюють забобони й

висвітлюють суспільну жорстокість. Письменник започаткував літературну лексику української містичної сатири, що сприяло її подальшому жанровому розвитку.

У процесі еволюції містичних мотивів в українській літературі важливу роль відіграли М. Гоголь у збірці «Вечори на хуторі біля Диканьки», П. Куліш у романі «Чорна рада», І. Нечуй-Левицький у повісті «Кайдашева сім'я», М. Коцюбинський у «Тінях забутих предків», О. Кобилянська в оповіданні «Valse melancolique», Л. Українка у драмі-феєрії «Лісова пісня», В. Винниченко у романі «Сонячна машина», а також П. Загребельний у романі «Диво». Тож, зберігаючи фольклорну основу, автори розширили функції містики від комічно-сатиричного використання до психологічно-філософського.

2. Розглянуто біографічний шлях письменника Г. Квітки-Основ'яненка. З'ясовано, що всі періоди його життєвого шляху – дитинство, літературна та громадська діяльність – стали складовою у формуванні унікального світогляду письменника. Саме цей досвід поєднав щирі прихильність до українського народу з безжальним критичним поглядом на його вади, створивши той колоритний образ Конотопа, що постає перед нами в повісті «Конотопська відьма».

Дякуючи його таланту, на світ з'явилися виразні та оригінальні літературні твори, де надприродне виступає відображенням реальності: «Конотопська відьма», «Маруся», «Сердешна Оксана», «Пан Халявський» та «Мертвецький Великдень» та інші – ці твори й нині вражають контрастом гумору та жаху, комічного та моторошного, реального й фантастичного.

Г. Квітка-Основ'яненко був справжнім реформатором української містичної літератури. Його художні й стилістичні відкриття стали ключовими у формуванні національної сатиричної школи. Творча діяльність письменника як новатора української містично-бурлескної літератури стала основою для міжмистецьких адаптацій, зокрема хореографічних, що розкриває широкі перспективи для сучасного сценічного мистецтва.

3. Висвітлено трансформацію образу відьми в українському культурному просторі – живописі, музиці, театрі та кіно. На початкових етапах відьма виступала демонологічною сутністю, згодом стала багат шаровим архетипом жіночності. У повісті «Конотопська відьма» Г. Квітка-Основ'яненко сформував ідеальний для міжмистецької адаптації образ.

У кожній мистецькій формі постать відьми втілюється унікально: у живописі – через контраст кольору та форми, у музиці – через звукові сполучення й ритмічні акценти, у театрі – через перебільшену міміку та жестикуляцію, у кіно – через різкі монтажні переходи. У сфері хореографії це втілення знаходить свою найдосконалішу реалізацію, де тіло перетворюється на своєрідний інструмент.

Отже, відьомський образ Квітки-Основ'яненка став живим культурним кодом, який продовжує існувати й розвиватися в різних мистецтвах, забезпечуючи його актуальність і передачу новим поколінням.

РОЗДІЛ 2. Художні особливості хореографічної постановки «Від долі не втечеш» у контексті кваліфікаційної роботи «Реальне і фантастичне у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма»: хореографічне бачення»

2.1. Ідейно-тематичний аналіз хореографічного твору

Тема: Фантастичність у хореографічному сприйманні літературного твору Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма».

Ідея: Вплив потойбічних сил на людські взаємодії.

Надзавдання: Через хореографічну лексику розкрити людський страх та безсердечність.

Конфлікт: внутрішня боротьба між людським всесвітом і потойбічним світом.

Наскрізна дія: Послідовність відображення гармонійного світу та хаосу під впливом людських страхів і забобонів.

Час дії: уявна дія, яка може розгортатися у всі часи.

Місце дії: місто Конотоп.

Форма: великий ансамбль.

Стиль: народний стилізований танець.

Жанр: драма-трагедія.

Лібрето

Весняний ранок. На сцену виходять дівчата, їхній танець легкий, чистий, наповнений радістю і ніжністю перебивають енергійні хлопці, Вони жартівливі, веселі залицяники. Між юнаками й дівчатами розпочинається гра – кожен з них з першого погляду знайшов собі саме ту, яка запала в його душу.

Музика стихає. Танець-гра між парами завершується – хлопці та дівчата розходяться по домівках, залишаючи відчуття спокою та єдності. На сцені з'являється дівчина-відьма. Її рухи плавні, врівноважені, сповнені внутрішнього світла. Вона живе звичайним життям, не завдаючи шкоди нікому. Її танець – це відображення самотності, гармонії з землею, символ жіночої мудрості.

Втомлені хлопці повертаються з гуляння. Але веселі, завзято шукають воду та знаходять порожні глечики. Підійшовши до криниці зрозуміли, що вона суха. Спрага приходиться непомітно, разом із нею серед юнаків з'являється неспокій. Один із хлопців, охоплений страхом, звинувачує у всьому відьом. Його слова вражають натовп.

Осліплені гнівом юнаки вирушають шукати чаклунок. Темрява, тривога, напруга, страх, відчай та безсилля. Парубки, знайшовши дівчат, заманюють їх до свого хисту, рухаючись важко, з напруженням, немов самі не усвідомлюють, що творять зло.

Звучання музики посилюється, набуваючи ритуального характеру – обряд – хлопці ведуть дівчат до озера. У цій сцені танець перетворюється на символічну ходу – стриману, різку зі зміною темпу й динаміки. Лише одна – дівчина-відьма залишається живою, її погляд сповнений болем й рішучості.

Схиляючись над водою, де загинули дівчата, відьма танцювальними рухами виконує танець відродження. Під її ритуальну музику із темряви піднімаються постаті – духи дівчат, які воскресають у новому образі — відьом-

помстительок. Зачаровані дівчатами-відьмами, юнаки впліталися в їхній магічний танець.

Дійові особи та їх характеристика

Дівчина-відьма – це загадковий прообраз юної дівчини, яка приховує свою магічну сутність. Вона невеликого зросту, з довгою косою, що ллється, мов річка, та ясними блакитними очима, сповненими таємничої глибини. Яка втілює образ чистої вроди, зачаровуючи своєю красою, пластикою рухів сповнених спокою, гармонії та таємничої сили.

Вона має багатогранний характер, який уособлює в собі тендітну чутливість, глибинну мудрість та потужну енергію, що поєднуються в її танцювальній манері. Чаклунка – не просто відьма, вона також є рушійною силою хореографічної композиції. Її магічна енергія, яка присутня в ритуальних рухах повертає до життя утоплених дівчат.

Парубки-витівники – це жива, енергійна група юнаків, одягнені в автентичний одяг, який підкреслює молодече завзяття. Вони веселі, дотепні й завзяті, люблять сміятися, розважатися, перетворюючи кожен рух на витівку.

У танці вони постійно в русі, виконують пружні стрибки, швидкі переміщення та імпровізаційні рухи. Невичерпна харизма робить їх центром уваги. Водночас у цьому запалі криється легковірність і гуртова сліпота, що під впливом страху перетворює їх на вбивць.

Парубки-витівники виступають не просто персонажами, а рушійною силою постановки, адже їхній запал і грайливість наповнюють танець життєвою енергією, роблячи його незабутнім. Утримують увагу глядача, викликають усмішку, але паралельно нагадують про тендітність людської сутності, де сонячна радість раптово обертається трагедією.

Дівчата-веснянки – це група молодих дівчат, одягнених в український стрій, що втілює тендітну радість та чисту вроду. Маючи ніжний, чутливий, радісний і грайливий характер, вони люблять танцювати та посміхатись,

перетворюючи кожен свій рух на легкий вітряний жест, який їх робить щирими, відкритими, чарівними, тендітно-емоційними до уваги глядача.

Відьми-помстителки – це ті самі дівчата-веснянки, що відродилися з води. Їхні силуети залишились стрункими й юними, волосся потемніло, а очі, що колись блищали світлом, тепер стали бездушними, наповненими ненавистю та жагою помсти. Врода їхня перетворилась на холодну досконалість, що змушує кров стигнути в жилах. Їх характер сповнений гніву та сили, що народилася з болю.

Танець відьм складається з чітких, різких та акцентних рухів, які відображають їхню внутрішню лють і непохитну рішучість, що постає з глибин душі та несправедливості.

2.2 Композиційно-архітектонічна побудова хореографічного твору.

Хореографічна драматургія постановки

Експозиція: На сцені дівчата-веснянки їхній легкий, чистий танець наповнений радістю й ніжністю перебивають енергійні парубки-витівники. Між юнаками та дівчатами розпочинається танець-гра.

Зав'язка: У тиші, що настала після запального танцю, на сцену виходить самотня дівчина-відьма. Вона не порушує ідилії, живе своїм відлюдним, але мирним життям.

Розвиток дії:

1 ступінь – Втоmlені парубки повертаються з гуляння. Спрага, що підкралася непомітно, змушує їх підняти глечики з водою, але ті виявились порожніми. Тоді юнаки поспішили до криниці, сподіваючись набрати води, але криниця також висохла.

2 ступінь – Один із парубків, охоплений страхом починає звинувачувати у всьому відьом. Його слова миттєво вразили натовп.

3 ступінь – Натопи вирушає на відьомське полювання – хлопці заманюють дівчат та викрадають їх.

4 ступінь – Музика набуває ритуального характеру. Починається символічна хода до озера – юнаки ведуть «чаклунок» на утоплення.

Кульмінація: Дівчина-відьма схиляється над водою й виконує танець відродження. Під її ритуальну музику піднімаються духи утоплених – воскреслі вже як відьми-помстительки, які розпочинають свій обрядовий танець.

Розв'язка: Перероджені відьми-помстительки разом з відьмою затають зачарованих парубків у свій магічний танець-вир. Колишні залицяльники стають маріонетками тих, кого самі знищили. Дівчата помстилися за своє утоплення – справедливість відновлено.

Музична драматургія

Основні частини	Назва	Такти	Хронометраж
Експозиція	Танець-гра хлопців та дівчат	96	00:00-01:38
Зав'язка	Поява самотньої дівчини-відьми	12	01:38-02:33
Розвиток дії	<i>I ступінь:</i> Повернення та прага юнаків.	16	02:33-03:10
	<i>II ступінь:</i> Звинувачення дівчат у відьомстві.	8	03:10-03:43
	<i>III ступінь:</i> Викрадення дівчат хлопцями	24	03:43-04:32
	<i>IV ступінь:</i> Утоплення «чаклунок»	26	04:31-05:30
Кульмінація	Відродження дівчат, як відьом-помстительок	24	05:30-06:37
Розв'язка	Помста за утоплення	60	06:37-07:38

Усього	266	07:38
---------------	-----	-------

Упорядкованість танцювальних епізодів

Танець-гра хлопців та дівчат. Танцювальний епізод хореографічної композиції «Від долі не втечеш» починається з легкого й невимушеного виходу дівчат-веснянок. Кожна з них ніби розцвітає на сцені, передаючи свою ніжність та грайливість. Саме в цю мить енергійними стрибками з'являються парубки-витівники – завзяті, веселі, з ледь прихованою худіганською іскрою в очах, які стрімко вриваються в простір дівчат.

Між юнаками та юначками починається справжній танець-залицяння. Хлопці всіляко намагаються привернути до себе увагу, а дівчата в той же час кокетливо тікають. Кожен парубок обирає свою пару і між ними спалахують короткі дуетні імпровізації.

Епізод досягає завершення, коли всі пари нарешті поєднуються в єдиному ритмі хореографії і кожен юнак лагідно та з трепітом проводить свою дівчину після гулянь додому, обіцяючи вічну вірність.

Поява самотньої дівчини-відьми. Даний епізод хореографічного твору наповнений спокоєм та гармонією. У тиші, коли глядач уважно прислухається до тихої музики, з'являється дівчина-відьма. Рухи її повільні, сповнені коливаннями плечей та голови, ніби вона слухає щось, чого не чують інші. Відьма не дивиться на глядача й не шукає нічиєї уваги, вона уособлює гармонію між людським та надприроднім.

Повернення та спрага юнаків. Після того як дівчина-відьма пішла за куліси парубки веселі з глиняними глечиками в руках повертаються на сцену. Вони продовжують танцювати, тепер уже без партнерок, ніби ще не відпустили радість гуляння, але вже з відчуттям втоми й спраги. Один за одним підносять посудину до губ, відкинувши голову назад та випиваючи воду великими ковтками. Та раптом по черзі юнаки, що «п'ють», зупиняються, опускаючи посудину розуміють, що нічого не ллється – вона пуста.

Звинувачення дівчат у відьомстві. Глечики порожні. Юнаки, важко дихаючи, стоять і дивляться один на одного розгубленими очима. Раптом один із них робить крок уперед. Повільно піднімає руку й показує в напрямок, куди пішли дівчата. Пальці тремтять – від спраги й від гніву, що зароджується.

Хлопці йдуть до уявної криниці, щоб набрати води. Один із юнаків нахиляється та повільно опускає долоню вниз, але розуміє – вода висохла. Він різко повертається до товаришів і показує жест заклику в бік де живуть дівчата-веснянки. За мить усі стоять у щільній шерензі, витягнувши руки вперед та вирушають полювати на відьом.

Викрадення дівчат хлопцями. Перша дівчина-веснянка вибігає на сцену ніби з «дому», тримаючи хустку в руках. Юнак вистрибує з темряви, хапає її, та тягне за собою. Другу дівчину, яка спокійно прогулювалась біля садку, лякає парубок, а інший закидує її на плече й несе.

Наступні дві дівчини прогулюючись натикаються на юнаків, які оточують з всіх сторін, але також не встигають втікти. Останньою в центрі сцени опиняється дівчина. Юнаки миттєво сходяться щільним колом, перекриваючи шляхи, різкі рухи мотузкою, одягнений мішок на голову.

Утоплення «чаклунок». Цей хореографічний епізод є особливим за своєю структурою, оскільки несе в собі глибокий символізм. Це ритуальна хода до озера, яку виконують хлопці, що ведуть зв'язаних дівчат-веснянок на утоплення. Важкі кроки дівчат по колу, з опущеними головами, зображають процесію до неминучої загибелі.

Кожна наступна виконавиця, підходячи до певної точки кола, виконує однаковий, але щоразу емоційно насичений рух, що імітує почергове утоплення. Коли остання – дівчина-відьма – доходить до центру, вона виконує ту ж фразу, але на найвищій точці музики замість падіння завмирає в горизонтальній підтримці двох найсильніших юнаків.

Відродження дівчат, як відьом-помстительок. Лише одна справжня відьма стоїть посеред кола метвих тіл. Вона повільно піднімає голову, розводить долоні догори й розпочинає ритуальний танець відродження.

З кожним тактом рухи стають ширшими й владнішими, що видно в різких ламаних лініях рук, високих стрибках, підйомах на півпальці та раптових падіннях на коліна. Відроджені відьми-помстительки разом із центральною відьмою збирають усю несправедливість, увесь біль і гнів за безвинне утоплення.

Помста за утоплення. Завершальний епізод танцювальної композиції «Від долі не втечеш» виводить хореографічний розвиток до найвищої точки емоційного очищення та розв'язки. Відьми-помстительки в своєму магічному танці утворюють ідеальну горизонтальну лінію, де відьма стає центральною постаттю.

Спочатку вони стоять нерухомо: ноги широко, руки опущені вздовж тіла, обличчя спрямоване до глядача. По черзі чаклунки розпочинають заманливий ритуал, піднімаючи руки та виконуючи плавні хвилі корпусом і стегнами, ніби водяна поверхня кличе. З темряви, ніби зачаровані, починають виходити юнаки. Їх ноги важкі, руки безвольно висять, очі широко розкриті, але порожні – вони йдуть проти своєї волі.

Коли парубки доходять до лінії, відьми різко підхоплюють їх своїми різкими та владними рухами закручуючи свого вбивцю в магічний танець-вир. Юнаки намагаються опиратися, але тіло вже не їх, ноги підкошуються, корпус згинається, рухи стають маріонетками. Одна за одною месниці затягують своїх кривдників у центр й залишають там. Помста завершена.

2.3. Характеристика музичної основи та сценографія хореографічної композиції

Хореографічна композиція «Від долі не втечеш» побудована на органічному поєднанні музичного супроводу та сценографічного рішення, які спільно утворюють цілісну постановку і занурюють глядача в містичну атмосферу. Музична основа не тільки супроводжує рух, вона є активною

драматургічною силою хореографічної постановки. Саме музика задає емоційний темпоритм й символічно розкриває головну ідею танцю.

До експозиції хореографічної постановки музичною основою нами обрано трек «Slavic Dance» сучасного композитора Filip Lackovic, що належить до жанру кінематографічного слов'янського фольку. Використання цього музичного твору виявилось драматургічно виправданим, адже в цій фразі твір розкриває абсолютно світлий, грайливо-весняний характер, який ідеально відповідає образу «весняного ранку» та залицяльницької гри.

Музичний розмір – 2/4, із швидким енергійним темпом що створює пружний, стрибучий характер. Провідну роль відіграють автентичні тепбри сопілки, флейти та малої домбри, які підкреслюють жартівливість синкопами.

Музичний розмір 2/4

Темп: Швидкий та енергійний

Характер: веселий, жартівливий.

У зав'язці музичним тлом обрано композицію «Весна» українського етно-хаос гурту DakhaBrakha. Музика розпочинається з ледь чутного, майже медитативного дзвону малих тарілок і глибокого гулу контрабасового барабана, що створює відчуття внутрішньої напруги. Далі вступає характерний багатоголосий жіночий спів а cappella Темп дуже повільний, музичний розмір 4/4, з раптовими паузами, які підкреслюють самотність героїні. Ця музична композиція уособлює появу дівчини-відьми як єдиного поєднання з природою.

Музичний розмір – 4/4

Темп: Дуже повільний

Характер: медитативний, спокійний.

У першому ступені розвитку дії музичним супроводом обрано інструментальну версію композиції «Tanok» гурту KOZAK SIROMANA за участю Gordiy Starukh. Звуковий твір натхненний фольклорними мотивами.

Характер музики: динамічний, що поєднує сучасний фолк-рок із традиційними слов'янськими елементами. Починається з легкого барабанного ритму й низького гулу бас-гітар. Далі вступають різкі акорди акустичної

гітари, сопілки та вокальні вставки. Темп середньо-швидкий, музичний розмір 4/4 з синкопованими акцентами.

Музичний розмір – 4/4

Темп: Середньо-швидкий

Характер: динамічний.

Другий ступінь розвитку дії розкривається під музичний твір «Theme of Dovbush» композиторів Алли Загайкевич та Олександра Чорного. Цей твір належить до жанру сучасної української академічної електроніки з виразними елементами карпатського фольклору. Музика починається з глибокого гулу, поступово включаючи різкі металеві ударні. Темп повільний, що поступово прискорюється, музичний розмір 4/4. Твір має важкий та трагічний характер.

Музичний розмір – 4/4

Темп: Повільний

Характер: важкий, трагічний.

Третій ступінь розвитку дії супроводжується твором «Oryshky Mill» композиторів Алли Загайкевич, Олександра Чорного та Максима Бережняка, виконану в жанрі сучасної української академічної електроніки з вираженим карпатським фольклорним коренем. Її характер – похмуро-обрядовий, з відчуттям неминучості й металевого скреготу. Музичний розмір- 4/4, темп повільний з поступовим прискоренням.

Музичний розмір – 4/4

Темп: Повільний

Характер: важкий, трагічний.

До кульмінаційного моменту та розв'язки – найпотужнішого й найкатастрофічного моменту всієї постановки обрано інструментальну версію композиції «Людина» київського дарк-фолк гурту Dark Daughters. Ця музична тема стала ідеальним втіленням ритуальної ходи, утоплення та переродження дівчат-помстительок. Характер музики ритуально-епічний із виразним відчуттям надприродної влади, що тримає стриманий і невпинний темп у чіткому розмірі 4/4.

Музичний розмір – 4/4

Темп: Стриманий і невпинний

Характер: ритуально-епічний.

Освітлення

На початку сцена залита теплим золотаво-зеленим світлом, що ллється згори й боків. Воно м'яке, сонячне, створює відчуття весняного луку, підкреслює чистоту білих костюмів і легкість рухів. У момент звинувачення дівчат у відьомстві світло різко холоднішає та з'являються синьо-білі промені, що падають вертикально.

Під час викрадення й утоплення світло стає майже чорним, червоний колір пульсує, щоб підкреслити момент напруги. У кульмінаційній частині дівчина-відьма освітлюється знизу холодним білим, що робить її силует гігінським й потойбічним.

У момент остаточної відплати сцена спалахує різким червоно-чорним кольором, а потім знову настає абсолютна темрява – лише одна криваво-чорна смужка світла залишається на закритому колі, символізуючи завершене коло долі й нову, темну справедливість.

Костюми

Костюм дівчат-веснянок. Костюм дівчат-веснянок побудовано на традиційному українському силуеті, але виконано в чистій білій кольоровій гамі, що підкреслює їхню образну чистоту й беззахисність.

Основу становить біла сукня-сорочка без рукавів, довжиною трохи нижче коліна, з прямокутним вирізом горловини та неширокими бретелями. Тканина легка й пластична, що забезпечує вільне виконання рухів. По нижньому краю сукні та по горловині – вузька червона тканина стрічка-оберіг із геометричним орнаментом.

Доповнюють образ широкі білі штани з тієї ж тканини, що й сорочка. Завдяки цьому силует залишається струнким і видовженим, а ноги мають повну свободу для стрибків і швидких кроків.

Найвиразніший акцент – широкий червоний пояс-крайка, зав'язаний збоку, кінці якого спадають до низу. Червоний колір пояса символізує життя, кров і весняне пробудження.

Волосся заплетене в одну косу, прикрашене тонкою червоною стрічкою. Хореографія виконується босоніж, що додає автентичності й підкреслює зв'язок із землею та водою. Такий костюм дозволяє виконавицям вільно й органічно виконувати як ніжні, так і різкі рухи (Додаток А).

Костюм парубків-витівників. Танцювальний костюм парубків-витівників є яскравим, зручним і виразним, що ідеально підкреслює їхню жвавість, залицяльницький запал і молодецьку енергію. Виконаний у традиційному українському стилі з лаконічною кольоровою гамою, який дозволяє вільно виконувати як пружні стрибки, так і швидкі переміщення по сцені.

Основний елемент – біла сорочка прямого крою з довгими рукавами. Горловина з невеликим розрізом і зав'язками. Білий колір символізує юність, додає виразності й чоловічої сили.

Широкі світло-коричневі штани з легкої тканини, забезпечують повну свободу під час високих стрибків і швидких обертів. Танець виконується босоніж, що не сковує рухів і додає автентичності.

Найвиразніший акцент – широкий коричневий шкіряний пояс із масивною металевією пряжкою, щільно затягнутий на талії. Пояс підкреслює статуру, візуально розширює плечі й додає образу зухвалості та опришківського духу. Волосся коротко підстрижене, що підкреслює легку хуліганську нотку персонажів.

Костюм функціональний і зручний, дозволяє виконувати всю складну хореографічну партитуру – від грайливо-залицяльницьких рухів до важких, агресивних кроків ритуальної ходи й фінального падіння. Контраст білої

сорочки та темного пояса створює виразний силует, який однаково переконливо працює як у світлій експозиції, так і в темних епізодах насильства та помсти (Додаток Б).

Костюм відьм-помстителюк та дівчини-відьми. Костюм відьм-помстителюк являє собою драматичну трансформацію початкового образу дівчат-веснянок, в яких чистота й світло «втоплені» у воді й перероджені в темну й власну силу.

Основу костюми становить чорне трикотажне трико із довгими рукавами. Тканина щільна, злегка блискуча, імітує мокру поверхню. Поверх трико одягнений високий комір стійка з чорного пір'я, який додає цікавості й таємничості.

Спідниця асиметрична – кольорова чорна хустка з традиційними українськими квітковими орнаментами, пришита лише з одного боку й розрізомі іншого. Що майорить під час руху.

Червоний пояс-крайка, що був у веснянок залишається на талії, який зав'язаний туго й агресивно. Ноги в чорних матових колготках, танцюючи босоніж, підкреслюючи потойбічність сили відьом. Волосся туго заплетене в косу, прикрашене червоними стрічками.

У фінальних епізодах костюм стає живою частиною образу, хустка та пір'я реагують на кожен різкий рух, створюючи ілюзію води й полум'я водночас. Червоний колір, що раніше символізував життя, нині читається як кров і помста.

Такий костюм не лише забезпечує свободу для складної, ламаної й водночас текучої пластики відьом-помстителюк, а й візуально завершує міфологічний цикл переродження в темну справедливість (Додаток В).

Реквізити

Глечики з водою. Глечик з водою – це не просто реквізит хореографічної композиції «Від долі не втечеш», а живий символ життя й духовної сметрі. Прості глиняні глечики природнього теракотового кольору, з традиційними українськими квітковими мозаїчними орнаментами, з широким горлома та дмова ручками. Порожні глечики в епізоді спраги стають знаком посухи та ради гармонії (Додаток Г).

Біла хустка. Біла хустка в руках першої дівчини-веснянки – це втілення її душі. Це кольорова біла хустка з традиційними квітковими орнаментами з’являється в руках дівчини в найсвітлішому епізоді постановки, коли пари тільки-но розійшлися після гри-флірту.

Дівчина вибігає на сцену ніби з «дому» з усмішкою, що ще не зійшла з обличчя після танцю. У цей момент хустка – символ дівочої чистоти та невинності. Коли юнак вистрибує з темряви й хапає її, хустка повільно випадає з розкритих долонь. Біла тканина торкається підлоги саме в ту мить, коли руки юнака стискають та викрадає дівчину (Додаток Г).

Мотузка. Груба пенькова мотузка – це найжорстокіший і найдавніший символ насильства й суду в постановці. Коли парубки зав’язують дівчину-відьму, мотузка обвиває зап’ястя та шию – це не просто кайдани, це повернення до архаїчного права сили, до часів, коли «відьму» можна було знищити без суду (Додаток Д).

Мішок. У момент викрадення центральної дівчини-відьми мішок, що накидають на голову, повністю закриває чаклунку – це символ остаточного знеособлення. Темрява всередині мішка символізує темряву суспільного осуду, сліпоту тих, хто судить (Додаток Е).

Висновки до другого розділу

У кваліфікаційній роботі «Реальне і фантастичне у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма»: хореографічне бачення» нами було детально проаналізовано та підібрано танцювальну лексику, музику, світло, костюм та реквізити, щоб краще розкрити глибинний міфологічний сюжет про порушення природної гармонії, несправедливе насильство та невідворотне повернення справедливості.

1. Здійснено ідейно-тематичний аналіз хореографічної композиції «Від долі не втечеш». У процесі дослідження чітко окреслено *тему* (фантастичність у хореографічному сприйманні літературного твору Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма»), *ідею хореографічної постановки* (вплив потойбічних сил на людські взаємодії).

Виокремлено головний *конфлікт* внутрішньої боротьби між людським всесвітом і потойбічним світом. Визначено *надзавдання постановки* – через хореографічну лексику розкрити людський страх та безсердечність, та *наскрізну дію* – послідовність відображення гармонійного світу та хаосу під впливом людських страхів і забобонів.

Створене нами лібрето чітко вибудовує образи персонажів хореографічної композиції «Від долі не втечеш»: дівчат-веснянок, дівчини-відьми та парубків-витівників. У ньому органічно поєднано глибинні міфотогічні архетипи з сучасною виразною хореографічною мовою.

2. Розглянуто та обгрунтовано композиційно-архітектонічну будову нашої постановки, що включає в себе хореографічну та музичну драматургію. Кожен епізод детально описано за рухомою фразою, музичним супроводом і розподілом ролей між виконавцями, що дозволяє глибше зрозуміти внутрішню логіку твору. Для розкриття хореографічної драматургії проведено аналіз лексики руху, кількості тактів і тривалості кожного епізоду та всієї постановки.

Музична основа та сценографія хореографічного твору детально охарактеризовані, досліджено, проаналізовано та структуровано інформацію про музичний супровід, включаючи виконавців, музичний розмір, темп і характер.

Музичне оформлення тісно злине з рухом і дією на сцені, надаючи кожному епізоду додаткової емоційної глибини й виразності. Темп, ритмічний малюнок і характер музики точно відповідають внутрішньому стану персонажів у кожен мить, що значно посилює драматургічну напругу твору. Завдяки цьому глядач легко й глибоко поринає в атмосферу постановки та повною мірою сприймає її художній задум.

3. Сценографія мінімалістична й символічна, жодних зайвих декорацій – лише простір, світло й тіла танцівників. Особливу увагу приділено кожному елементу костюмів – як центральній дівчині-відьмі, так і чотирьох дівчат-веснянок та п'яти парубків-витівників. Окремо проаналізовано символічну трансформацію костюмів: від світлої біло-червоної гами до темної чорно-червоної палітри. Серед реквізиту виокремлено глечики, білу хустку, мотузку та мішок.

Ретельно опрацьовано світлове оформлення, світло виступає не лише фоном, а й активним драматургічним інструментом, що підкреслює кожен поворот подій. Усі складові – простір, костюми, реквізит і світло – створюють єдину, надзвичайно виразну й емоційно насичену картину хореографічної композиції «Від долі не втечеш».

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У процесі здійснення кваліфікаційної роботи «Реальне і фантастичне у повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма»: хореографічне бачення» було проаналізовано широкий спектр літературознавчих, мистецтвознавчих та наукових джерел вітчизняних дослідників (О. Зарубко, М. Жулинського, О. Лисиченка, А. Ніколаєва, В. Запорожченка та інших), відео та інтернет-ресурсів та на підставі визначених завдань ми дійшли наступних висновків:

1. Проаналізовано, що містичні мотиви в українській літературі XIX-XXI століть є унікальним художнім явищем, що поєднує фольклорну традицію з виразною сатиричною енергією. Вони виконують чотири головних функцій: художню (створення напруженої атмосфери та драматургії), символічну (метафоризація моральних, соціальних і психологічних конфліктів), психологічну (візуалізація внутрішніх криз і підсвідомих страхів) та етнографічну (збереження народних вірувань та обрядів). До містики належать надприродні персонажі (відьма, духи), місця (ліс, болото), предмети, природні якища та символічні метафори.

У повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма» розкривається бурлескно-пародійний стиль через образи відьми, елементи шабашу та нечистої сили. Також у процесі еволюції містичних мотивів в українській літературі важливу роль відіграли М. Гоголь у збірці «Вечори на хуторі біля Диканьки», П. Куліш у романі «Чорна рада», І. Нечуй-Левицький у повісті «Кайдашева сім'я», М. Коцюбинський у «Тінях забутих предків», О. Кобилянська в оповіданні «Valse melancolique», Л. Українка у драмі-феєрії «Лісова пісня», В. Винниченко у романі «Сонячна машина», а також П. Загребельний у романі «Диво».

2. Розглянуто біографічний шлях письменника Григорія Квітки-Основ'яненка. З'ясовано, що всі періоди його життєвого шляху стали складовою у формуванні унікального світогляду письменника. Саме цей

досвід поєднав ширю прихильність до українського народу з безжальним критичним поглядом на його вади, створивши колоритний образ Конотопа, що постає перед нами в повісті «Конотопська відьма».

Дякуючи його таланту, на світ з'явилися літературні твори, де надприродне виступає відображенням реальності: «Конотопська відьма», «Маруся», «Сердешна Оксана», «Пан Халявський», «Мертвецький Великлень» та інші. Вони вражають контрастом гумору та жаху, комічного та моторошного, реального й фантастичного. Г. Квітка-Основ'яненко був справжнім реформатором української містичної літератури. Його художні й стилістичні відкриття стали ключовими у формуванні національної сатиричної школи. Творча діяльність письменника стала основою для міжмистецьких адаптацій, зокрема хореографічних.

3. Висвітлено трансформацію образу відьми в українському культурному просторі – живописі, музиці, театрі та кіно. На початкових етапах відьма виступала демонологічною сутністю, згодом стала багат шаровим архетипом жіночності. У повісті «Конотопська відьма» Г. Квітка-Основ'яненко сформував ідеальний для міжмистецької адаптації образ.

У кожній мистецькій формі постать відьми втілюється унікально: у живописі – через контраст кольору та форми, у музиці – через звукові сполучення й ритмічні акценти, у театрі – через перебільшену міміку та жестикуляцію, у кіно – через різкі монтажні переходи. У сфері хореографії це втілення знаходить свою найдосконалішу реалізацію, де тіло перетворюється на своєрідний інструмент. Таким чином, відьомський образ Квітки-Основ'яненка став живим культурним кодом, який продовжує існувати й розвиватися в різних мистецтвах, забезпечуючи його актуальність і передачу новим поколінням.

4. Здійснено ідейно-тематичний аналіз хореографічної композиції «Від долі не втечеш». У процесі дослідження чітко окреслено *тему* (фантастичність у хореографічному сприйманні літературного твору Г. Квітки-Основ'яненка «Конотопська відьма»), *ідею хореографічної постановки* (вплив

потойбічних сил на людські взаємодії). Виокремлено головний *конфлікт* внутрішньої боротьби між людським всесвітом і потойбічним світом. Визначено *надзавдання постановки* – через хореографічну лексику розкрити людський страх та безсердечність, та *наскрізну дію* – послідовність відображення гармонійного світу та хаосу під впливом людських страхів і забобонів

Створене нами лібрето чітко вибудовує образи персонажів хореографічної композиції «Від долі не втечеш»: дівчат-веснянок, дівчини-відьми та парубків-витівників. У ньому органічно поєднано глибинні міфотогічні архетипи з сучасною виразною хореографічною мовою.

5. Розглянуто та обгрунтовано композиційно-архітектонічну будову постановки «Від долі не втечеш», що охоплює хореографічну й музичну драматургію. Кожен епізод детально описано за рухомою фразою, музичним супроводом і розподілом ролей між виконавцями, що дало змогу виразно показати внутрішню логіку твору. Проведено аналіз лексики руху, кількості тактів і тривалості кожного епізоду та всієї постановки в цілому.

Музична основа й сценографія детально охарактеризовані та структуровані. Музичне оформлення тісно пов'язане з рухом і дією. Завдяки цьому глядач поринає в атмосферу постановки та сприймає її художній задум.

6. Сценографія, костюми та реквізити ретельно підібрані та проаналізовані. Виокремлено ключовий реквізит хореографічної постановки – глечики, хустку, мотузку й мішок. Світло працює як самостійний драматургічний інструмент, підкреслюючи кожен поворот дії. Усі елементи разом створюють єдину, надзвичайно виразну та емоційно насичену картину композиції «Від долі не втечеш».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біографія та творчість Григорія Квітки-Основ'яненка. URL: <https://osvita.ua/school/biography/91019/> (дата звернення: 27.08.2025).
2. Битюцький С. Бодай тебе чорти вхопили: фолк-горори в історії українського кіно. Bird in Flight. 2022. URL: <https://birdinflight.com/kino-3/20220722-folk-gorori-v-ukrayini.html> (дата звернення: 11.04.2025).
3. Григорій Квітка-Основ'яненко – класик української прози. 2024. URL: <https://uain.press/literature/kvitka-osnovyanenko-classic> (дата звернення: 04.09.2025).
4. Григорій Квітка-Основ'яненко: коротка біографія. URL: <https://zno.if.ua/?p=2871> (дата звернення: 27.08.2025).
5. Жулинський М. Г. Українська література XIX–XX століть: навчальний посібник. Київ: Либідь, 2020. С. 66–68.
6. Запорожченко В. Д. Національні міфічні образи і символи в сучасному кіномистецтві України. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво. 2024. С.31-41.
7. Злата Огнєвіч. «Пташка» – офіційний саундтрек до «Конотопської відьми». Офіційний канал Злати Огнєвіч на YouTube. 2024. URL: https://www.youtube.com/watch?v=3mPmEA0sZiY&list=RD3mPmEA0sZiY&start_radio=1 (дата звернення: 08.08.2025).
8. Конотопська відьма – містична мова ненависті. 2024. URL: <https://detector.media/infospace/article/231408/2024-08-28-konotopska-vidma-mistychna-mova-nenavysti/> (дата звернення: 11.04.2025).
9. Конотопська відьма (Національний театр ім. Івана Франка, 2023). URL: <https://susplne.media/culture/608833-konotopska-vidma-zibrala-bils-niz-21-mln-peregladiv-u-tiktok> (дата звернення: 27.08.2025).
10. Конотопська відьма (Одеський театр музичної комедії, 2018). URL: <https://ukrteatr.odessa.ua/news/konotopska-vidma.html> (дата звернення: 27.08.2025).

11. Конотопська відьма (фан-клуб театру). URL: <https://fca.ua/konotopska-vidma-europe> (дата звернення: 27.08.2025).
12. Конотопська відьма. Як з хорошого фольклору зробили кінобайрактарщину. URL: https://lb.ua/culture/2024/08/25/630990_konotopska_vidma_yak_z_horoshogo.html (дата звернення: 27.08.2025).
13. «Конотопська відьма» - історія написання. URL: <https://dovidka.biz.ua/konotopska-vidma-istoriya-napisannya/> (дата звернення: 27.08.2025).
14. Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Конотопська відьма. Харків: Фоліо, 2020. 192 с.
15. Квітка-Основ'яненко Г. Ф. «Конотопська відьма». Українська бібліотека UkrLib. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1017> (дата звернення: 25.05.2025).
16. Кравченко Ю. В. Жанрово-стильова парадигма сучасного українського містичного оповідання XXI століття. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2023. № 99. С. 27-38.
17. Kyiv Modern Theatre. The Konotop Witch: Musical adaptation 2024. 2024. URL: <https://concert.ua/en/events/vystava-konotopska-vidma-tur?> (дата звернення: 26.07.2025).
18. Лисиченко О. Квітка-Основ'яненко і становлення української літературної мови». *Наукові записки НаУКМА*. 2025. С.83-92.
19. Містика і війна: Film.ua знімає стрічку про помсту росіянам «Конотопської відьми». 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/219829/2023-11-27-mistyka-y-viyna-filmua-znimaie-strichku-pro-pomstu-rosiyanam-konotopskoi-vidmy/> (дата звернення: 10.04.2025).
20. Містичні мотиви у творах українських письменників. URL: <https://zno.if.ua/?p=2871> (дата звернення: 27.08.2025).

21. Музичний проект «Конотопська Відьма». Магія Ночі [Digital Album]. Bandcamp. 2022. URL: <https://konotopska-vidma.bandcamp.com> (дата звернення: 08.08.2025).
22. Ніколаєва А. Портрет української відьми: звідки беруться та як їх розпізнати. URL: <https://litopys.info/en/articles/portret-ukrayinskoji-vidmy-zvidky-berutsya-ta-yak-yih-rozpiznaty-anna-nikolayeva>. (дата звернення: 12.04.2025).
23. Поліковська Ю. Фільм «Конотопська відьма» вийде на Netflix. URL: <https://ms.detector.media/internet/post/36518/2024-10-23-film-konotopska-vidma-vuyde-na-netflix/> (дата звернення: 27.08.2025).
24. Українське кіно між минулим і майбутнім: традиції збереження й популяризація. URL: https://www.researchgate.net/publication/392883492_UKRAINSKE_KINO_MIZ_MINULIM_I_MAJBUTNIM_TRADICII_ZBEREZENNA_POPULARIZACIAU_KRAINIAN_CINEMA_BETWEEN_THE_PAST_AND_THE_FUTURE_TRADITIONS_PRESERVATION_POPULARIZATION (дата звернення: 04.05.2025).
25. Як вистава «Конотопська відьма» стала культовою. 2024. URL: <https://misto.media/articles/art/126-iaak-vystava-konotopska-vidma-stala-kultovoju> (дата звернення: 26.07.2025).

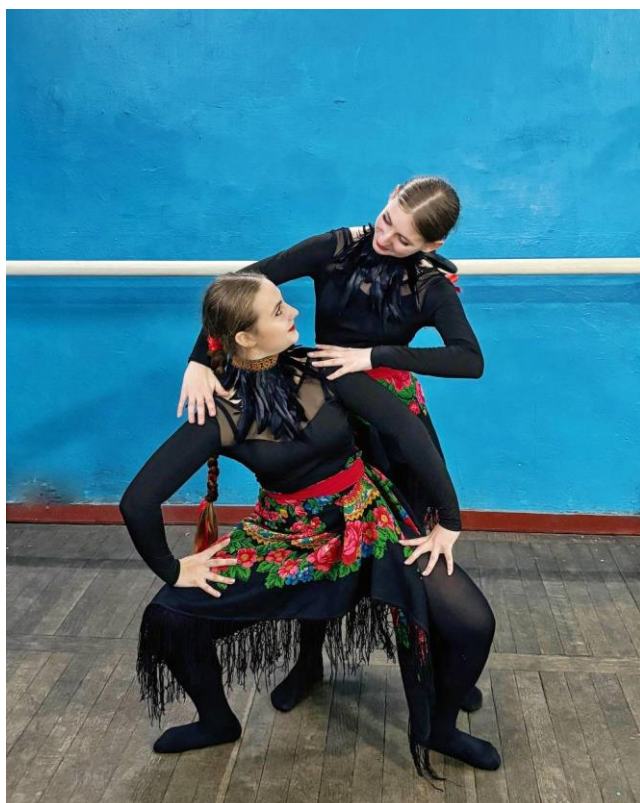
ДОДАТКИ

Додаток А
Костюм дівчат-веснянок

Додаток Б
Костюм парубків-витівників

Додаток В
Костюм відьм-помстителюк та дівчини-відьми

Додаток Г
Глечик з водою

Додаток Г
Біла хустка

Додаток Д
Мотузка

Додаток Е
Мішок

Епізоди із апробації хореографічної постановки «Від долі не втечеш».

Епізод з сцени: «Утоплення «чаклунок»»

Епізод з сцени: «Відродження дівчат, як відьом-помстительок»

Епізод з сцени: «Помста за утоплення»